

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze diplomové práce

Statistická analýza vybraných ukazatelů trhu práce v EU

Tat'ána Ivanovová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Tato diplomová práce se zabývá porovnáním států Evropské unie na základě zvolených ukazatelů trhu práce v letech 2000 – 2014. Cílem práce je zhodnocení dosavadního vývoje trhu práce a uvedení faktorů, které mají na daný vývoj vliv. V první části diplomové práce jsou rozebrána teoretická východiska vztahující se k trhu práce a politice zaměstnanosti EU. V praktické části je nejprve pomocí elementárních charakteristik časových řad zhodnocen vývoj jednotlivých ukazatelů trhu práce. Poté je vytvořeno pořadí států prostřednictvím vícekriteriální metody váženého součtu. Nejlepších výsledků v oblasti trhu práce dosahuje Německo, Dánsko a Rakousko. Naopak nejhorších výsledků v této analýze vykazuje Řecko, Španělsko a Chorvatsko. Pomocí shlukové analýzy jsou pak státy EU rozděleny do čtyř skupin, které se vzájemně podobají z hlediska trhu práce. Závěr vyhodnocuje vývoj trhu práce v zemích EU a uvádí, které státy se vyznačují lepšími výsledky a naopak, které vykazují nejhorší výsledky na trhu práce.

Klíčová slova: EU, trh práce, zaměstnanost, nezaměstnanost, vícerozměrné statistické metody, shluková analýza

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je analýza trhu práce EU prostřednictvím vybraných ukazatelů v časové řadě 2000 - 2014. Jedná se zejména o ukazatele zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Pomocí statistických metod bude zhodnocen dosavadní vývoj a budou uvedeny faktory, které měly na daný vývoj vliv. Důraz bude kladen na porovnání jednotlivých zemí EU a zdůraznění rozdílů mezi nimi.

Literární rešerše byla vypracována na základě studia sekundárních zdrojů dat a slouží k pochopení problematiky související s Evropskou unií a trhem práce EU. V této části byly použity knižní zdroje a zdroje z oficiálních stránek Evropské unie. V literární rešerši je charakterizován trh práce, zaměstnanost, nezaměstnanost a jeho členění a dále jsou vysvětleny jednotlivé ukazatele trhu práce, které jsou použity k porovnání členských zemí v praktické části. Další část rešerše je věnována politice zaměstnanosti EU, institucionálnímu zabezpečení politiky zaměstnanosti, formování politiky zaměstnanosti EU a hlavním směrům politiky zaměstnanosti. Závěr literární rešerše je věnován Evropskému sociálnímu fondu.

V praktické části diplomové práce byly použity metody z oblasti analýzy časových řad, k posuzování vývoje vybraných ukazatelů trhu práce. Elementární charakteristiky časových řad jsou využity k popsání hlavních poznatků vývoje trhu práce EU. Pro vzájemné porovnání států EU je použita vícekriteriální metoda váženého součtu a také metoda vícerozměrné statistiky.

Hlavní datové zdroje pocházejí z Eurostatu. Pro zpracování diplomové práce jsou užity softwarové programy STATISTIKA 12, který je využit pro vícerozměrnou statistiku, a dále program Microsoft Excel 2007.

Závěr

Během sledovaného období 2000 – 2014 nastalo několik důležitých událostí, které ovlivnily trh práce v zemích EU. V letech 2002 – 2003 nastal útlum ekonomiky EU následkem politických a ekonomických událostí ve světě. Negativně se útlum ekonomiky projevuje na trhu práce, neboť zvýšení zaměstnanosti a snížení nezaměstnanosti vyžaduje trvalý hospodářský růst. Recese ekonomiky však netrvala dlouho a EU prošla v letech 2004 – 2008 oživením ekonomiky, které bylo mimo jiné zapříčiněno i největší vlnou jejího rozšíření. V roce 2004 přistoupilo deset států a v roce 2007 bylo přijato Rumunsko a Maďarsko. Efekt prohlubování evropského integračního procesu působí jako významný růstový faktor hospodářství EU. V členských zemích došlo ke zlepšení vzájemného obchodu, zvýšení přílivu zahraničních investic a s tím i k růstu produktivity práce. Volný pohyb osob navíc umožnil obyvatelům EU získat pracovní příležitosti v členských zemích.

K zásadnímu ovlivnění trhu práce došlo po roce 2008, neboť většinu evropských zemí zasáhla světová hospodářská krize. V nově přistupujících státech, které dosud těžily z investičních toků, došlo kvůli recesi ekonomiky k jejímu strmému propadu a tím i zvýšení nezaměstnanosti. V roce 2013 dosáhla míra nezaměstnanosti svého maxima 10,9 %. Nejvíce jsou postižené země potýkající se už před krizí s hospodářskými problémy, které poté vypluly na povrch. Tyto země mají vysokou zadluženost, která vznikla ve většině států v důsledku vysokých státních výdajů a relativně nízké produktivity práce. Největší problém vysoké nezaměstnanosti je v jižních zemích Evropy v Řecku, Španělsku, Chorvatsku.

V současné době představuje nezaměstnanost velice závažný problém ve většině zemí EU, neboť je zdrojem chudoby a závislosti na sociálních dávkách. Nejvíce je ohrožena riziková skupina mladých lidí, kde s ekonomickou krizí došlo k rapidnímu nárůstu nezaměstnanosti. Nejhorší situace je v jižní Evropě konkrétně ve Španělsku, kde v roce 2014 činila nezaměstnanost mladých 53,2 %. Celkem přes 7,5 milionů osob do 25 let není v EU zaměstnáno, ani nestuduje. V rámci strategie Evropa 2020 vyčlenila EU prostředky ke zlepšení vzdělání a zaměstnání mladých lidí. K opatřením, která mají zlepšit postavení mladých lidí na pracovním trhu, patří kvalitní odborná příprava na budoucí povolání více odpovídající potřebám trhu práce. Dalším opatřením je využívání grantů EU na studium nebo odbornou přípravu v jiné zemi a na zjednodušení přechodu ze školy do práce.

Krize měla velký dopad i na osoby s nejnižším stupněm vzdělání, které je důležitým předpokladem při hledání zaměstnání z důvodu přechodu ke znalostní ekonomice a velkému rozvoji moderních technologií a postupů. Lidé s primárním vzděláním vykazují po celé sledované období nejvyšší nezaměstnanost. Nejhorší situace je na Slovensku, kde v roce 2014 dosáhla míra nezaměstnanosti této skupiny 41,1 %. Důvodem je špatná ekonomická situace v důsledku krize, kdy zaměstnavatelé začali nejprve propouštět osoby nekvalifikované s nejnižším stupněm vzdělání. Naopak pracovníci s terciálním vzděláním byli výrazně méně zasaženi nezaměstnaností, zvláště pak v období ekonomického poklesu.

Dále práce vyhodnocuje ukazatele na trhu práce prostřednictvím metody váženého součtu, čímž zjišťuje pořadí států. Nejlepších výsledků dosahuje Německo, Dánsko, Rakousko a Nizozemí. Tyto země vykazují v míře nezaměstnanosti a zaměstnanosti nadprůměrných hodnot. Míra nezaměstnanosti je v Německu nejmenší z celé EU (5 %). Míra zaměstnanosti těchto států je nad 70 %. Zaměstnanost zvyšuje umožnění práce na částečný úvazek, která je v těchto zemích hojně využívána. Zároveň těmto výsledkům přispívá dobrá ekonomická situace států a rozvinutý systém trhu práce. Na trhu práce je využíván princip flexikurity, který je zaměřen na flexibilitu na pracovních trzích s vysokým stupněm sociální ochrany a s důrazem na aktivní politiku zaměstnanosti zaměřenou na prevenci proti nezaměstnanosti.

Naopak nejhorších výsledků dosahuje Řecko, Španělsko, Chorvatsko a Itálie. Tyto státy stále prochází hospodářskou krizí a velkou zadlužeností. Výdaje na politiku trhu práce směřují především na podporu v nezaměstnanosti a aktivní politika zaměstnanosti je zde velmi omezená.

Česká republika se umístila na 10. místě. Míra nezaměstnanosti je zde pouze 6,1 %, problémem je však nezaměstnanost osob s nejnižším stupněm vzdělání, kterých je nezaměstnáno až 22,1 %. Naopak u osob s terciálním vzděláním patří míra nezaměstnanosti k nejnižším v EU (2,8 %).

Provedenou shlukovou analýzou byly nalezeny čtyři skupiny států, které vykazují vysokou míru podobnosti na trhu práce dle zvolených ukazatelů. Zároveň byl splněn předpoklad, že vyspělé státy, které dosahují nejlepší výsledků v metodě váženého součtu, se budou oddělovat od jižních států, které se potýkají s problémy na trhu práce.

První shluk vykazuje nejhorších výsledků. Náleží sem Řecko, Španělsko, Chorvatsko, Itálie a Slovensko. Tyto státy vykazovaly nejhorší výsledky také v předchozí analýze. Všechny tyto státy jsou méně ekonomicky vyspělé a mají problémy na trhu práce. Tento shluk dosahoval ve většině ukazatelů podprůměrných hodnot. Pouze u ukazatele GPG nepatří tato hodnota k nejhorším. Souvisí to ovšem i s nízkou zaměstnaností žen v tomto shluku, která se pohybuje kolem 50 %.

Druhý nejméně početný shluk zahrnuje Irsko, Kypr a Maltu. Tyto země do počátku krize vykazovaly velice dobrých výsledků na trhu práce. Vzhledem k hospodářské krizi došlo k dramatickému zhoršení ve všech makroekonomických ukazatelích. Vysokých hodnot míry nezaměstnanosti dosahuje následkem krize Kypr a Irsko. Míra nezaměstnanosti na Maltě patří k nejnižším v EU, avšak míra zaměstnanosti je nízká, přibližně 60 %. Tato situace je zapříčiněna osobami stojícími dobrovolně mimo trh práce. Ekonomiky těchto zemí představují malý izolovaný trh, který je závislý na zahraničních investicích. A vzhledem k závislosti Malty a Kypru na cestovním ruchu, jsou tyto země velmi citlivé na ekonomické a politické vlivy z vnějšího prostředí.

Třetí shluk vykazuje nejlepší výsledky na trhu práce. Patří sem Velká Británie, Nizozemsko, Dánsko, Švédsko, Finsko, Estonsko, Rakousko, Německo a Česká republika. Zahrnuje státy vyspělé, které vykazovaly nejlepší výsledky i v metodě váženého součtu a zároveň dva státy, které přistoupily v roce 2004 – Estonsko a Česká republika. Situace na trhu práce se u těchto přistoupivších zemí zlepšila vlivem vstupu do EU, jelikož došlo k přílivu přímého zahraničního kapitálu, který zvýšil produktivitu na trhu práce. A tak tyto státy vykazují ve většině ukazatelů nadprůměrných výsledků.

Čtvrtý nejpočetnější shluk zahrnuje Portugalsko, Slovinsko, Polsko, Lucembursko, Lotyšsko, Litvu, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko, Francii a Belgie. Tento shluk je tvořen jak státy zakládajícími, tak přistupujícími státy zejména po roce 2004. Tyto státy vykazují druhý nejlepší výsledek, ale ne všechny ukazatele dosahují nadprůměrných hodnot, tak jako ve třetím shluku s nejlepšími výsledky. Vstupem do EU došlo v řadě těchto zemí k přílivu zahraničního kapitálu, který zapříčinil dynamiku ekonomického růstu. Pobaltské země patřily do počátku krize k nejvíce dynamicky se rozvíjejícím zemím v EU. Vlivem hospodářské krize nastal útlum ekonomiky a došlo ke zvyšování nezaměstnanosti. Největší dopad krize měl vliv právě na státy, které vstoupily po roce 2004.

Na závěr lze konstatovat, že situace na trhu práce v EU se po krizi postupně zlepšuje. K mírnému snížení průměrné míry nezaměstnanosti došlo poprvé v roce 2014 na 10,2 %. Nadále je kritická situace zejména v jižních státech Evropy, kde je zapotřebí dohled nad reformami a dodržování fiskálních opatření, které omezují růst zadluženosti těchto zemí.

Zdroje

1. **ABRHÁM, Josef.** *Komparativní ekonomika EU (trendy, souvislosti a implikace pro ekonomickou governance)*. Praha : MAC, 2008. 978-80-86783-34-5.
2. **BROŽOVÁ, Dagmar.** *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha : SLON, 2003. 80-86429-16-4.
3. **BUCHTOVÁ, Božena.** *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha : Grada, 2002. 80-247-9006-8.
4. **CIHELKOVÁ, Eva a kol.** *Evropská integrace - Evropská unie*. Praha : Oeconomica, 2004. 80-245-0854-0.
5. **HEBÁK, Petr a kolektiv.** *Statistické myšlení a nástroje analýzy dat*. Praha : INFORMATORIUM, spol. s.r.o., 2015. 978-80-7333-118-4.
6. **HENDL, Jan.** *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha : Portál, 2004. 80-7178-820-1.
7. **HINDLS, Richard, HRONOVÁ, Stanislava, SEGER, Jan.** *Statistika pro ekonomy*. Praha : Professional Publishing, 2007. 978-80-86946-43-6.
8. **SIROVÁTKA, Tomáš, MAREŠ, Petr.** *Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika*. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 2003. 55-956-2003.